

Zzp'ers doorgelicht

Dekker, F. (red.) (2013). En toen waren er zzp'ers. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

ISBN 978-90-5931-950-9, 172 pag.

In de jaren negentig van de vorige eeuw verschenen regelmatig publicaties met de term de 'nieuwe werknemer' in de titel, al dan niet voorzien van een vraagteken. Nu, twee decennia later, is het overduidelijk wie die nieuwe werknemer is: dat complexe verschijnsel zzp'er. Het vraagteken was terecht. Het is immers geen werknemer, maar ook niet echt een ondernemer. Een nieuwe 'soort' die kenmerken van beide vertoont. Hij loopt vrij op de savanne met grote ontwikkelingskansen, maar houdt ook vast aan de bescherming van het leven in de bomen. Er is (nog) een grote diversiteit in soorten en ontwikkelingen.

De lezer kan deze bundel van acht bijdragen (exclusief de inleiding) op twee manieren tot zich nemen. Hij kan de hoofdstukindeling van de redacteur volgen of eerst de empirische bijdragen lezen en vervolgens de beschouwende. Sterke

kant van dit boek is dat zzp'ers van alle kanten worden doorgelicht. Elke bijdrage is door de redacteur voorzien van een heel korte en heldere inleiding.

In de vijf empirische bijdragen ligt voor een groot deel de kracht van dit boek. Het zijn niet alleen momentopnames (op basis van een cross-sectionele enquête), maar ook statische analyses over langere periodes (bijvoorbeeld 1996-2010/2011) en studies waarin cohorten gevolgd worden over een aantal jaren. Steeds weer wordt een vergelijking gemaakt. Met anderen, zoals vaste werknemers, flexwerkers en zelfstandigen met personeel. Binnen de zzp'ers zelf tussen starters vanuit werknemerschap en uitkeringspositie, tussen hoog en laagopgeleide zzp'ers of tussen fulltime zzp'ers en hybriden (die zzp-schap combineren met loondienst). Mooi is ook de betrokkenheid van CBS-medewerkers als auteurs bij diverse bijdragen.

Muffels vraagt zich af of zzp'ers insiders op de arbeidsmarkt zijn, of outsiders. Hij concludeert dat zzp'ers meer lijken op zelfstandigen met personeel (= echte ondernemers) dan op vaste werknemers en flexwerkers. Dit ligt echter anders voor laagopgeleide zzp'ers, die lijken meer op flexwerkers, op outsiders. Dekker (R.), Kösters en de Vries analyseren het starten, doorgaan en stoppen van de zzp'er. Er is veel dynamiek. Jaarlijks starten er gemiddeld zo'n 100.000 nieuwe zzp'ers, een toenemend aantal vanuit een uitkeringspositie. Er stoppen ook jaarlijks 60.000 zzp'ers. De helft daarvan treedt (weer) in dienst als werknemer, de andere helft treedt uit de beroepsbevolking. Dekker (F.), Van Leeuwen en Kösters graven met kwalitatieve interviews dieper naar het verschijnsel van de hybride zzp'er, die ondernemerschap combineert met loondienst of omgekeerd. Plezier in dat andere werk staat voorop, de motivatie is intrinsiek, ligt in het vak en niet in het hogere inkomen. Mevissen, Heuts en Van Leenen richten zich op de mate waarin mensen met een uitkering de stap zetten naar activiteit. Voor één op de twee uitkeringsgerechtigden die start als zzp'er, levert het een verbetering op. Ze zijn blijvend aan het werk als zzp'er (36 procent), komen vervolgens in loondienst (8 procent) of nemen als zelfstandige personeel in dienst (6 procent). Een mooi resultaat. Bosch, Roelofs, Van Vuuren en Wilkens volgen over de jaren 1996-2010 de keuze voor zzp-schap en trekken op basis van scenario's de ontwikkelingen door tot wel 2027. Er is sprake van een cohorteffect, sterker voor mannen dan voor vrouwen. Van iedere lichter die de arbeidsmarkt betreedt, kiest een steeds groter deel voor zzp-schap. Dus neemt het aandeel zzp'ers in de beroepsbevolking bijna als vanzelf toe.

Het beleid van de overheid komt veel aan bod; denk maar aan de mogelijkheden die het UVW biedt om als zzp'er te starten of de fiscale voordelen. In de beschouwende, juridische analyses neemt de nadruk op het beleid van de overheid toe. Westerveld doet een poging problemen in de gezagsverhouding tussen werkgever/werknemer en opdrachtgever/opdrachtnemer te verhelderen met een onderscheid tussen zzp-ondernemers en zzp-werknemers. Ze hoopt daarmee een basis te leggen voor consistent overheidsbeleid. Aerts ziet een meerderheid van zzp'ers van wie het ondernemerschap buiten kijf staat, en een kwetsbare groep zzp'ers voor wie de overheid beleid moet voeren, zoals regelingen voor een minimumloon

-of tarief. Ten slotte maakt Wilthagen de balans op (van de ontwikkelingen en het boek). Hij vraagt zich af of met de doorgroei van de zzp'er de emancipatie van de arbeider voltooid is. Immers, de jurist Van der Ven meende al in 1938 dat de kern van de arbeid niet lag in de relatie tot een andere persoon (de werkgever), maar van de werkende mens tot het doel van zijn arbeid. Wilthagen trekt dan de lijn door naar de toekomst met een indeling van deeltijd-zelfstandige, onzelfstandige, bewust zelfstandige en topzelfstandige (waaronder de advocaat of arts). Dit doet mij echter denken aan een dorp uit 1938 met dagloners/losarbeiders, middenstand en notabelen. Maar hij raakt wel de kern van de zaak als hij opmerkt dat met de opkomst en dominantie van de loondienstverhouding autonomie is ingeleverd voor meer zekerheid.

Op zijn betoog voortbouwend ligt het sociologisch equivalent van de juridische relatie van de werkende mens tot het doel van zijn arbeid in het vak, het beroep. Eenieder die in deze tijd, alleen of gezamenlijk, zijn vak kan vasthouden en uitbouwen, in weerwil van schaalvergroting, bureaucratisering, het centraal stellen van winst of het toe-eigenen van ondernemingsvermogen door managers en bestuurders, is weerbaar op de arbeidsmarkt of opdrachtenmarkt. Die bezit de autonomie om de teruggang in zekerheid te compenseren. Het benutten van de beste kanten van het zelfstandige bestaan en van loondienst door het combineren van beide posities of switchen tussen beide tijdens de loopbaan hoort daarbij. Dat geldt voor bejaardenverzorgers, postbodes, bouwvakkers, accountants of onderzoekers.

Rien Huiskamp